

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΣΤΑΔΙΑΚΗ ΑΡΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΝΕΚΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (COVID-19)

ΕΚΘΕΣΗ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΤΕΤΑΡΤΗ 29 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2020

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ/ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	3
1. Εισαγωγή.....	9
2. Πρακτικές άλλων χωρών και Οδικός Χάρτης Ε.Ε.	12
3. Διαβούλευση με άλλους φορείς και Εισηγήσεις	13
4. Επιδημιολογικά Δεδομένα.....	14
5. Απαραίτητες Προϋποθέσεις για Άρση Περιοριστικών Μέτρων και Αποτελεσματική Αντιμετώπιση Πανδημίας	15
5.1. Επάρκεια Συστήματος Υγείας	15
5.2. Επάρκεια Δειγματοληψίας και Σύστημα Ιχνηλάτησης.....	16
5.3. Προστατευτικά και Προληπτικά Μέτρα και Απαραίτητος Εξοπλισμός.....	17
5.4. Παρακολούθηση Εφαρμογής Προστατευτικών Μέτρων και Επιβολή Κυρώσεων ..	18
5.5. Αποκλιμάκωση Περιοριστικών Μέτρων Κυκλοφορίας.....	19
5.6. Λειτουργία Δημόσιου Τομέα και Ανεξάρτητων Υπηρεσιών	20
5.7. Σύστημα Βάρδιας/Εκ Περιτροπής Εργασία.....	22
6. Κριτήρια/Scoreboard Επιλογής Οικονομικών Τομέων/Δραστηριοτήτων	22
7. Εισηγήσεις για Σταδιακή Επαναλειτουργία Οικονομικών Δραστηριοτήτων	27
Φάση 1^η: 4 Μαΐου – 20 Μαΐου 2020.....	28
Φάση 2η: 21 Μαΐου – 8 Ιουνίου	29
Φάση 3η: 9 Ιουνίου – 13 Ιουλίου	30
Φάση 4η: 14 Ιουλίου και μετά	30
8. Επικοινωνιακή Στρατηγική.....	30

ΠΕΡΙΛΗΨΗ/ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με την πανδημία να βρίσκεται σε εξέλιξη και το οικονομικό κόστος να κλιμακώνεται σημαντικά, ο κυβερνήσεις βρίσκονται ολοένα και περισσότερο κάτω από πίεση για σχεδιασμό της κατάλληλης στρατηγικής για σταδιακή άρση των περιοριστικών μέτρων που έχουν επιβληθεί για αναχαίτηση της εξάπλωσης της πανδημίας του Κορωνιού. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο τα πλείστα ΚΜ ήδη έχουν αρχίσει ή ανακοίνωσαν την πρόθεση τους για σταδιακή άρση των μέτρων. Επίσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε στις 15 Απριλίου Οδικό Χάρτη για σταδιακή άρση των περιοριστικών μέτρων.

Στο πλαίσιο αυτό, το Υπουργικό Συμβούλιο με Απόφαση του, ημερ. 15 Απριλίου, ενέκρινε τη σύσταση Διυπουργικής Επιτροπής¹ και Καθοδηγητικής Επιτροπής (ΚΕ)² για ετοιμασία στρατηγικής για σταδιακή άρση των περιοριστικών μέτρων και επανεκκίνηση της οικονομίας καθώς και τη σύσταση Ομάδας Εργασίας σε επίπεδο Υπουργείου Οικονομικών προς το σκοπό αυτό.

Στην Έκθεση επεξηγείται η προτεινόμενη στρατηγική και ενδεικτικό χρονοδιάγραμμα υλοποίησης. Η στρατηγική είναι ευέλικτη και θα προσαρμόζεται συνεχώς στη βάση των επιδημιολογικών δεδομένων, επιτρέποντας, ταυτόχρονα, την σταδιακή επανεκκίνηση της οικονομικής δραστηριότητας χωρίς ωστόσο, να τίθεται σε κίνδυνο η υγεία.

Σε ό,τι αφορά την σταδιακή επαναλειτουργία των τομέων οικονομικής δραστηριότητας θα ετοιμαστούν ειδικά πρωτόκολλα/οδηγοί ανά οικονομική δραστηριότητα, όπου θα επεξηγούνται, μεταξύ άλλων, οι προϋποθέσεις επαναλειτουργίας καθώς και σχέδιο διαχείρισης κινδύνων, όπου θα περιγράφονται όλα τα μέτρα που θα πρέπει να λαμβάνονται για ελαχιστοποίηση τους.

Η αναστολή των δραστηριοτήτων τομέων της οικονομίας οδηγεί σε σημαντική αύξηση των χρηματοδοτικών αναγκών του κράτους και επιβαρύνει σημαντικά τα δημόσια οικονομικά περιλαμβανομένων της μείωσης των κρατικών εσόδων. Η εκτίμηση του Υπουργείου Οικονομικών είναι ότι η κατάσταση μπορεί να είναι

¹ Διυπουργική Επιτροπή στην οποία μετέχουν οι Υπουργοί Υγείας, Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων και Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και οι Υφυπουργοί Τουρισμού και Έρευνας, Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής, υπό την προεδρία του Υπουργού Οικονομικών

² Καθοδηγητική Επιτροπή, στην οποία μετέχουν η Υπεύθυνη Μονάδας Επιδημιολογικής Παρακολούθησης και οι Γενικοί Διευθυντές των Υπουργείων Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων και Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων καθώς και των Υφυπουργείων Τουρισμού και Έρευνας, Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής, υπό την προεδρία του Γενικού Διευθυντή, Υπουργείου Οικονομικών

διαχειρίσιμη με την προϋπόθεση ότι τα περιοριστικά μέτρα αρχίζουν να αίρονται περί τα τέλη Απριλίου με αρχές Μαΐου.

Για την εκπόνηση της στρατηγικής, προηγήθηκε σειρά επαφών με τα Υπουργεία /Υπηρεσίες και εμπλεκόμενους φορείς (Κυπριακό Εμπορικό Βιομηχανικό Επιμελητήριο και την Ομοσπονδία Εργοδοτών και Βιομηχάνων, τις Συνδικαλιστικές Οργανώσεις - ΣΕΚ, ΠΕΟ, ΔΕΟΚ), όπου συζητήθηκαν οι παράμετροι και προϋποθέσεις που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη για την σταδιακή επαναλειτουργία τομέων οικονομικής δραστηριότητας, τα επιμέρους κριτήρια για αξιολόγηση του κάθε τομέα οικονομικής δραστηριότητας, οι πιθανοί τομείς οικονομικής δραστηριότητας που θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα για επαναδραστηριοποίηση καθώς, και το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης.

Τα επιδημιολογικά δεδομένα της Κύπρου για τον Απρίλιο 2020 δείχνουν ότι η εφαρμογή συνδυασμού αυστηρών μέτρων (ανίχνευση και απομόνωση θετικών περιστατικών, καραντίνα επαφών θετικών περιστατικών, κλείσιμο σχολείων, απαγόρευση συναθροίσεων, κλείσιμο συνόρων, διακοπή οικονομικής δραστηριότητας σε πολλούς τομείς πλην των ουσιωδών για την κρατική λειτουργία κ.α.) ήταν αποτελεσματική για να ελέγξει επαρκώς την πανδημία στη παρούσα φάση. Σε αυτό το πλαίσιο, σύμφωνα με τη Συμβουλευτική Επιστημονική Επιτροπή για την Πανδημία COVID-19 η πρώτη αξιολόγηση επιδημιολογικής εικόνας για έναρξη διαδικασίας αποκλιμάκωσης των περιοριστικών μέτρων θα πραγματοποιηθεί την Τρίτη 28 Απριλίου 2020. Κύριοι δείκτες που συμβάλουν στη λήψη αποφάσεων χωρίς όμως να είναι δεσμευτικοί είναι:

1. $R(t) < 1$ (23/4 – 30/4 2020): Ο εκτιμώμενος πραγματικός αριθμός αναπαραγωγής του SARS-Cove-2 πρέπει να βρίσκεται την τελευταία εβδομάδα του Απριλίου 2020 συνεχώς κάτω από το 1.
2. Ημερήσιος αριθμός διαγνώσεων COVID-19 $< 5/1000$ (23/4 – 30/4 2020): Να είναι διαρκώς μικρότερος από 5 ανά 1000 εργαστηριακές εξετάσεις την τελευταία εβδομάδα του Απριλίου
3. Αριθμός ασθενών σε ΜΕΘ < 14 (30/4/2020)

Περαιτέρω, κύρια κριτήρια για παύση ή αναθεώρηση της διαδικασίας αποκλιμάκωσης αποτελούν, πέραν του δείκτη $R(t) < 1$, η αύξηση αριθμού εισαγωγών στις ΜΕΘ επί τουλάχιστον 3-5 ημέρες σε μία εβδομάδα (τουλάχιστον 3 εισαγωγές σε ΜΕΘ ημερησίως για τουλάχιστον 3 ημέρες σε μία εβδομάδα) και ο απόλυτος αριθμός διαγνώσεων μεγαλύτερος του 130 επί τουλάχιστον 3 ημέρες σε μία εβδομάδα.

Για την επιλογή των οικονομικών τομέων/δραστηριοτήτων που θα επαναλειτουργήσουν ανά φάση λήφθηκαν υπόψη, πέραν των εισηγήσεων των εμπλεκόμενων φορέων, συγκεκριμένα κριτήρια, ως ακολούθως:

- (i) Συνεισφορά στο ΑΕΠ
- (ii) Συνεισφορά στην Απασχόληση
- (iii) Συνεισφορά στα κρατικά έσοδα
- (iv) Κίνδυνος / Βαθμός Μετάδοσης του COVID-19
- (v) Δυνατότητα τηλεργασίας
- (vi) Δυνατότητα παροχής αγαθών/υπηρεσιών online
- (vii) Δυνατότητα επιβολής και διατήρησης μέτρων ασφαλείας

Ενδεικτικά, παρουσιάζεται στον πιο κάτω πίνακα ο βαθμός σημαντικότητας συγκεκριμένων τομέων της οικονομίας:

Τομέας	Μερίδιο στην Προστιθέμενη Αξία	Μερίδιο στην Απασχόληση	Συνεισφορά στα Κρατικά Έσοδα	Κίνδυνος Μετάδοσης
Λιανικό Εμπόριο	5.6%	9.4%	12%	Χαμηλός-Μέτριος
Κατασκευές	5.2%	7.4%	16%	Χαμηλός
Ξενοδοχεία και Εστιατόρια	7.1%	11.6%	4.7%	Ψηλός
Εκπαίδευση	6%	7.1%	0.4%	Ψηλός

Η Στρατηγική διαχωρίζεται στις ακόλουθες Φάσεις:

Φάση 1^η: 4 Μαΐου – 20 Μαΐου 2020

- Κατασκευαστικός τομέας και όλες οι παρεμφερείς οικονομικές δραστηριότητες.
- Λιανικό εμπόριο – επαναλειτουργία όλων των καταστημάτων³, εκτός από εκείνα που στεγάζονται εντός εμπορικών κέντρων/πολυκαταστημάτων. Οι ημέρες και οι ώρες λειτουργίας των καταστημάτων θα καθοριστούν από το Υπουργείο Εργασίας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και το Υπουργείο Υγείας.
- Λαϊκές αγορές, πλανοδιοπώληση
- Στάθμευση κρουαζιερόπλοιων για ανεφοδιασμό (χωρίς αποβίβαση επιβατών ή αντικατάσταση πληρωμάτων)
- Αντικατάσταση πληρωμάτων για εμπορικά σκάφη και η μετακίνηση ιδιωτικών σκαφών σε αδειοδοτημένους χώρους, για σκοπούς ελλιμενισμού, συντήρησης και επισκευών
- Λύκεια: μόνο τελειόφοιτοι των δημόσιων (3^η Λυκείου) και των ιδιωτικών σχολών μέσης εκπαίδευσης (από 11 Μαΐου). Για όλες τις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης, ο Υπουργός Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας θα ανακοινώσει σχετικό πλάνο. Νοείται, ότι μέχρι της πλήρους επαναλειτουργίας των σχολικών μονάδων θα συνεχίσει η τηλεκπαίδευση
- Διεξαγωγή προγραμματισμένων εγχειρήσεων, βάσει οροφών που θα καθορίσει το Υπουργείο Υγείας

³ Δεν επιτρέπεται να λειτουργούν οι χώροι εστίασης στα καταστήματα και οι παιδότοποι.

- Οδοντιατρικά Κέντρα/Ιατρεία (όσα παραμένουν κλειστά μετά από το Διάταγμα της 23^{ης} Απριλίου)
- Χρήση ανοιχτών ή υπαίθριων αθλητικών εγκαταστάσεων μόνο για αθλητές και αθλήτριες υψηλών επιδόσεων που περιλαμβάνονται στον κατάλογο της Κυπριακής Ολυμπιακής Επιτροπής, χωρίς τη χρήση αποδυτηρίων, γυμναστηρίων ή άλλων κλειστών συναφών υποδομών
- Προπονήσεις για ομαδικά αθλήματα μόνο σε ανοικτούς χώρους, χωρίς τη χρήση αποδυτηρίων, γυμναστηρίων ή άλλων κλειστών συναφών υποδομών. (από 18 Μαΐου)
 - Τουριστικά και ταξιδιωτικά γραφεία
 - Πλήρης λειτουργία πλυντηρίων αυτοκινήτων
 - Αναθεώρηση οδηγιών για δημόσιες μεταφορές (πληρότητα μέχρι 50%)

Είναι σημαντικό για την οικονομία όπως η βιομηχανία και ο μεταποιητικός τομέας λειτουργούν πλήρως.

Τονίζεται ότι η επαναλειτουργία των οικονομικών δραστηριοτήτων θα γίνεται βάσει κατευθυντήριων γραμμών ή πρωτοκόλλων, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Μέτρα Διακίνησης

- 3 SMS την ημέρα η απαγόρευση κυκλοφορίας να ισχύει από τις 10 μ.μ. μέχρι 6 π.μ.
- Επιτρέπεται η ατομική άθληση σε ανοιχτούς χώρους όχι περισσότερων των δύο ατόμων μαζί (περπάτημα, τένις, ερασιτεχνικό ψάρεμα, κολύμβηση στη θάλασσα και όχι σε δημόσια ή ιδιωτικά κολυμβητήρια, ποδηλασία, κτλ.) και θα είναι ανοιχτοί πεζόδρομοι και πεζόδρομοι εντός πάρκων, μόνο για σκοπούς ατομικής άσκησης και όχι περισσότερων των δύο ατόμων κατά περίπτωση, ενώ δεν θα επιτρέπονται οι συναθροίσεις. Εξαιρείται από τον εν λόγω περιορισμό η παρουσία των ανήλικων τέκνων γονέων που ασκούνται
- Επιτρέπεται από τις 4 Μαΐου η προσευχή σε εκκλησίες, τεμένη και άλλους χώρους προσευχής, νοουμένου ότι δεν θα συνυπάρχουν ταυτόχρονα πέραν των 10 ατόμων

Φάση 2^η: 21 Μαΐου – 8 Ιουνίου

- Κομμωτήρια/ κουρέια/ ινστιτούτα αισθητικής.
- Υπηρεσίες εστίασης, εξυπηρέτηση μόνο σε εξωτερικούς χώρους.
- Βιβλιοθήκες (από 1 Ιουνίου)
- Μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι και ιστορικοί χώροι (από 1 Ιουνίου).
- Πρακτορεία Στοιχημάτων (από 1 Ιουνίου).
- Λιμάνια σε πλήρη λειτουργία (από 1 Ιουνίου), με εξαίρεση την αποβίβαση επιβατών από κρουαζιερόπλοια

Τονίζεται ότι η επαναλειτουργία των οικονομικών δραστηριοτήτων θα γίνεται βάσει κατευθυντήριων γραμμών ή πρωτοκόλλων, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Μέτρα Διακίνησης

- Πλήρης κατάργηση SMS,
- Επιτρέπονται συναθροίσεις μέχρι 10 άτομα,
- Επιτρέπεται από 1 Ιουνίου ο εκκλησιασμός και άλλες μορφές θρησκευτικής λατρείας σε εκκλησίες, τεμένη και άλλους θρησκευτικούς χώρους, νοουμένου ότι θα τηρούνται αυστηρά τα πρωτόκολλα υγειονομικής συμπεριφοράς όπως το Υπουργείο Υγείας θα καθορίσει. Τα ίδια μέτρα θα ισχύουν για γάμους, βαφτίσεις και κηδείες.
- Ελεύθερη διακίνηση σε πάρκα, ανοικτούς παιχνιδότοπους, πλατείες, μαρίνες κτλ., νοουμένου ότι οι συναθροιζόμενοι δεν θα υπερβαίνουν τους 10.
- Κατάργηση της απαγόρευσης κυκλοφορίας μεταξύ 10 μμ. μέχρι 6 π.μ.

Φάση 3^η: 9 Ιουνίου – 13 Ιουλίου

- Εμπορικά Κέντρα/Πολυκαταστήματα
- Αεροδρόμια/Αεροπορικές Εταιρείες⁴- σταδιακά και υπό όρους
- Λιμάνια, εξυπηρέτηση και κρουαζιερόπλοιων
- Υπηρεσίες εστίασης, εξυπηρέτηση σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους
- Ξενοδοχεία⁵
- Παραλίες : Προϋπόθεση η διατήρηση απόστασης ασφαλείας
- Θέατρα και σινεμά ανοιχτού χώρου
- Γυμναστήρια
- Αθλητικά Πρωταθλήματα (χωρίς φιλάθλους)
- Καλοκαιρινά προγράμματα σχολών ιδιωτικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Τονίζεται ότι η επαναλειτουργία των οικονομικών δραστηριοτήτων θα γίνεται βάσει κατευθυντήριων γραμμών ή πρωτοκόλλων, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Μέτρα Διακίνησης

- Κατάργηση όλων των περιορισμών

Φάση 4^η: 14 Ιουλίου και μετά

- Θέατρα και σινεμά κλειστού χώρου
- Φεστιβάλ και Συναυλίες
- Καζίνο

⁴ Βάσει Διμερών Συμφωνιών με χώρες χαμηλού ρίσκου.

⁵ Τα ξενοδοχεία θα μπορούν να ανοίξουν νωρίτερα για σκοπούς προετοιμασίας και καθαρισμού.

- Παιδότοποι σε εξωτερικούς και σε εσωτερικούς χώρους.

Θα καταρτιστεί **ειδικό σχέδιο** για σταδιακή επαναλειτουργία όλων πιο πάνω τομέων

Στη Φάση 4 η επαναλειτουργία θα γίνεται με βάση ειδικό σχέδιο που θα καταρτιστεί. Τονίζεται ότι, η επαναλειτουργία των οικονομικών δραστηριοτήτων θα γίνεται βάσει κατευθυντήριων γραμμών ή πρωτοκόλλων, όπως έχει ήδη αναφερθεί. Ειδικότερα, για μεγάλες συγκεντρώσεις ο περιορισμός στον αριθμό ατόμων θα καθοριστεί σε μεταγενέστερο στάδιο. Σημειώνεται ότι, θα ετοιμαστεί εντός Μαΐου – Ιουνίου 2020 Σχέδιο Ανάκαμψης της οικονομίας.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για άρση των περιοριστικών μέτρων και αποτελεσματική αντιμετώπιση της πανδημίας αποτελούν επίσης α) η επάρκεια του Συστήματος Υγείας, β) η επάρκεια δειγματοληψίας και το σύστημα ιχνηλάτησης, γ) τα προστατευτικά και προληπτικά μέτρα και ο απαραίτητος εξοπλισμός, δ) η παρακολούθηση της εφαρμογής προστατευτικών μέτρων και η επιβολή κυρώσεων, ε) η λειτουργία δημόσιου τομέα και ανεξάρτητων υπηρεσιών και στ) η εργασία με εκ περιτροπής (κυκλικό) ωράριο ή/και με το σύστημα της βάρδιας.

Σε περιόδους κρίσης, απαιτείται άμεση και αποτελεσματική αντίδραση, αξιοπιστία, ευαισθητοποίηση και διαφάνεια. Απώτερος στόχος είναι η διασφάλιση της δημόσιας υγείας, η αναχαίτηση τέτοιων φαινομένων και μετριασμός ή ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων τους. Συνεπώς, η επικοινωνιακή στρατηγική θα πρέπει να είναι σαφής και να βασίζεται στο τρίπτυχο ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ-ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ-ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ.

1. Εισαγωγή

Με την πανδημία να βρίσκεται σε εξέλιξη και το οικονομικό κόστος να κλιμακώνεται σημαντικά, οι κυβερνήσεις βρίσκονται ολοένα και περισσότερο κάτω από πίεση να σχεδιάσουν την στρατηγική τους για σταδιακή άρση των περιοριστικών μέτρων που έχουν επιβληθεί στα πλαίσια της στρατηγικής για αναχαίτηση της εξάπλωσης της πανδημίας του Κορωνιού. Ήδη τα πλείστα ΚΜ της Ε.Ε. και άλλες ευρωπαϊκές χώρες καθώς, και παγκοσμίως έχουν προχωρήσει με ή ανακοίνωσαν ήδη την πρόθεση τους για σταδιακή άρση των μέτρων και επαναλειτουργία της οικονομικής δραστηριότητας. Σημειώνεται επίσης, ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε, στις 15 Απριλίου, Οδικό Χάρτη για σταδιακή άρση των περιοριστικών μέτρων.

Τα μέτρα περιορισμού στην Κυπριακή Δημοκρατία εφαρμόζονται από τις 11 Μαρτίου 2020 και επεκτάθηκαν, ανάλογα με τις εξελίξεις στην επιδημιολογική κατάσταση, με σχετικά Διατάγματα στα πλαίσια του *Περί Λοιμοκαθάρσεως Νόμου* (κεφ.260). Σύμφωνα με τα Διατάγματα, οι οικονομικές δραστηριότητες που συνεχίζουν να λειτουργούν περιορίστηκαν μόνο στην προσφορά ουσιωδών προϊόντων και υπηρεσιών.

Τα επιδημιολογικά δεδομένα της Κύπρου για τον Απρίλιο 2020 δείχνουν ότι η εφαρμογή συνδυασμού αυστηρών μέτρων (ανίχνευση και απομόνωση θετικών περιστατικών, καραντίνα επαφών θετικών περιστατικών, κλείσιμο σχολείων, απαγόρευση συναθροίσεων, κλείσιμο συνόρων, διακοπή οικονομικής δραστηριότητας σε πολλούς τομείς πλην των ουσιωδών για την κρατική λειτουργία κ.α.) ήταν αποτελεσματική για να ελέγξει επαρκώς την πανδημία στη παρούσα φάση.

Σύμφωνα με προκαταρκτικές οικονομικές προβλέψεις, η επίπτωση στην κυπριακή οικονομία από την εφαρμογή περιοριστικών μέτρων από την αντιμετώπιση εξάπλωσης της πανδημίας, είναι σημαντική. Οδηγεί σε σημαντική μείωση της οικονομικής δραστηριότητας και σημαντική αύξηση των χρηματοδοτικών αναγκών του κράτους επιβαρύνοντας σημαντικά τα δημόσια οικονομικά.

Επισημαίνεται ότι, σύμφωνα και με το ΔΝΤ και, νοουμένου ότι τα περιοριστικά μέτρα αρθούν σταδιακά, η οικονομία αναμένεται να παρουσιάσει σημαντική ανάκαμψη από το τελευταίο τετράμηνο του έτους και να κορυφωθεί το 2021. Το εν λόγω σενάριο διαφοροποιείται ανάλογα με τη διάρκεια των περιοριστικών μέτρων στην οικονομία και τον ανάλογο περιορισμό της πανδημίας.

Το δημοσιονομικό πακέτο των μέτρων που έχει εγκριθεί, μέχρι σήμερα, για αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας, για προστασία των εργαζομένων, ευάλωτων ομάδων και επιχειρήσεων ισοδυναμεί με περίπου 7% του

ΑΕΠ (δημοσιονομικά μέτρα και μέτρα ρευστότητας), ενώ τα έσοδα του κράτους σημειώνουν μεγάλη πτώση λόγω των περιοριστικών μέτρων.

Στο πλαίσιο αυτό, το οικονομικό κόστος, υπό την έννοια της χαμένης προστιθέμενης αξίας (lost value added) αυξάνεται δυσανάλογα με τη διάρκεια ισχύος των περιοριστικών μέτρων, με τις διαταράξεις κατά την επανεκκίνηση των οικονομικών δραστηριοτήτων να αυξάνονται γεωμετρικά.

Επισημαίνεται ότι, ανάλογα και με τη χρονική διάρκεια της κρίσης, ποσοστό επιχειρήσεων μπορεί να μην καταφέρει να ορθοποδήσει παρά την όποια κρατική στήριξη τους παρασχεθεί.

Λαμβάνοντας υπόψη και τη σημαντική μείωση στα δημόσια έσοδα, η εκτίμηση του Υπουργείου Οικονομικών είναι ότι η κατάσταση μπορεί να είναι διαχειρίσιμη με την προϋπόθεση ότι τα περιοριστικά μέτρα αρχίζουν να αίρονται σταδιακά γύρω στα τέλη Απριλίου με αρχές Μαΐου.

Σημειώνεται ότι, μια υγιής και λειτουργική οικονομία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για ένα λειτουργικό σύστημα υγείας και αντίστροφα. Περαιτέρω, η διασφάλιση των θέσεων εργασίας και της ευμάρειας των πολιτών είναι άμεσα συνυφασμένα με το επίπεδο της ποιότητας ζωής των πολιτών και της υγείας τους.

Στη βάση των πιο πάνω, αποφασίστηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο, στις 15 Απριλίου 2020, η ετοιμασία Στρατηγικής για Σταδιακή Άρση των Περιορισμών και Επανεκκίνηση της Οικονομίας. Για την ετοιμασία της Στρατηγικής συστάθηκε αρμόδια Υπουργική Επιτροπή υπό την προεδρία του Υπουργού Οικονομικών, στην οποία μετέχουν οι Υπουργοί Υγείας, Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων και Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και οι Υφυπουργοί Τουρισμού και Έρευνας, Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής. Η Υπουργική Επιτροπή υποστηρίζεται από Καθοδηγητική Επιτροπή, της οποίας προεδρεύει ο Γενικός Διευθυντής του Υπουργείου Οικονομικών και μετέχουν η Υπεύθυνη της Μονάδας Επιδημιολογικής Παρακολούθησης του Υπουργείου Υγείας και οι Γενικοί Διευθυντές των Υπουργείων Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων και Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων καθώς και των Υφυπουργείων Τουρισμού και Έρευνας, Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής.

Η Στρατηγική όπως καθορίζεται είναι ευέλικτη και θα προσαρμόζεται συνεχώς στη βάση των επιδημιολογικών δεδομένων, επιτρέποντας, ταυτόχρονα, την σταδιακή επανεκκίνηση της οικονομικής δραστηριότητας χωρίς ωστόσο, να λαμβάνονται αχρείαστα ρίσκα τα οποία ενδεχόμενα να θέσουν σε κίνδυνο την υγεία. Σημαντικός άξονας της Στρατηγικής είναι και η κατάλληλη προετοιμασία για ενίσχυση της ικανότητας αντιμετώπισης μιας ενδεχόμενης νέας έξαρσης στο μέλλον,

περιλαμβανομένων της καταγραφής των εμπειριών ('lessons learned') και βέλτιστων πρακτικών ('best practices').

Γίνεται εισήγηση για διαχωρισμό της Στρατηγικής στις ακόλουθες Φάσεις:

Φάση 1^η (4 Μαΐου 2020 – 20 Μαΐου 2020)

Φάση 2^η (21 Μαΐου – 8 Ιουνίου)

Φάση 3^η (9 Ιουνίου – 13 Ιουλίου)

Φάση 4^η (14 Ιουλίου και εντεύθεν)

Υπογραμμίζεται ότι για σκοπούς επανεκκίνησης της οικονομίας θα ετοιμαστεί, εντός Μαΐου – Ιουνίου, Σχέδιο Ανάκαμψης το οποίο θα περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

1. Μέτρα για μετριασμό των επιπτώσεων στους τομείς που θα υποστούν το μεγαλύτερο πλήγμα.
2. Στήριξη βιώσιμων επιχειρήσεων, μέσω υφιστάμενων και νέων σχεδίων χορηγιών.
3. Περαιτέρω ανάπτυξη του τομέα της ψηφιακής τεχνολογίας με στόχο την ανάπτυξη της τηλεργασίας και της παροχής κρατικών και άλλων υπηρεσιών μέσω διαδικτύου.
4. Τόνωση της ζήτησης μέσα από επεκτατική αναπτυξιακή πολιτική. Προώθηση εκείνων των αναπτυξιακών έργων, πολιτικών και μέτρων που έχουν τη μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία ή/και επίδραση στην αγορά εργασίας.
5. Αξιοποίηση των εργαλείων που προσφέρει η ΕΕ για αντιμετώπιση της πανδημίας.

Σημειώνεται ότι, η αποκλιμάκωση θα πρέπει να γίνει σταδιακά και ελεγχόμενα. Στο τέλος της κάθε Φάσης θα αξιολογείται η εξέλιξη της πανδημίας, με βάση τους επιδημιολογικούς δείκτες, και η Στρατηγική δύναται να αναθεωρείται στη βάση των επικαιροποιημένων στοιχείων και , λαμβάνοντας, επίσης, υπόψη τις προτεραιότητες που θα θέσει η πολιτεία και τις δυνατότητες (capacity) του συστήματος υγείας. Σε περίπτωση που η κατάσταση παραμένει σταθερή, με βάση τις προϋποθέσεις που τίθενται, θα ακολουθεί η μετάβαση στην επόμενη φάση.

Η προτεινόμενη Στρατηγική αποτελεί ουσιαστικά ένα δυναμικό επιχειρησιακό πρόγραμμα μετάβασης στην ομαλότητα. Σύμφωνα και με τους επιδημιολόγους, η πλήρης ομαλότητα δύναται να επέλθει μόνο με την εύρεση φαρμάκου ή/και εμβολίου, κάτι που δεν αναμένεται να πραγματοποιηθεί εντός του έτους.

Η Καθοδηγητική Επιτροπή θα πραγματοποιεί τακτικές εβδομαδιαίες συνεδρίες με σκοπό τη συνεχή αξιολόγηση των επιδημιολογικών δεδομένων, την υλοποίηση της Στρατηγικής και την υποβολή εισηγήσεων στη Διυπουργική Επιτροπή, περιλαμβανομένης της αναπροσαρμογής της καθώς, και του τρόπου και της χρονικής μετάβασης στις επόμενες φάσεις.

2. Πρακτικές άλλων χωρών και Οδικός Χάρτης Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στις 15 Απριλίου, παρουσίασε τον κοινό ευρωπαϊκό Οδικό Χάρτη για την προετοιμασία μιας συντονισμένης εξόδου από τα περιοριστικά μέτρα και την αποφυγή λαθών που θα μπορούσαν να ανατρέψουν τον προγραμματισμό και να οδηγήσουν σε επιστροφή στις συνθήκες που ίσχυαν κατά την έναρξη της πανδημίας. Στον Οδικό Χάρτη παρουσιάζονται και συστάσεις για τον τρόπο σταδιακής άρσης των περιοριστικών μέτρων. Οι συστάσεις αυτές αφορούν το χρόνο άρσης των μέτρων, μέσα από την ευρωπαϊκή προσέγγιση, αναγνωρίζοντας όμως ότι τα κράτη μέλη θα εφαρμόσουν διαφορετικά χρονοδιαγράμματα, την ανάγκη για σταδιακή άρση ώστε να είναι δυνατή η μέτρηση και η αξιολόγηση του αντίκτυπου της κάθε φάσης, τη συντονισμένη άρση των ελέγχων στα εσωτερικά και εξωτερικά σύνορα, την σταδιακή επανεκκίνηση της οικονομικής δραστηριότητας βάσει ειδικών μοντέλων, την σταδιακή άρση των περιορισμών στις συγκεντρώσεις ατόμων ανά δραστηριότητα και τη διαρκή παρακολούθηση και ετοιμότητα για επιστροφή σε περιοριστικά μέτρα, αν αυτό απαιτηθεί.

Μερικές χώρες της Ε.Ε., που έχουν επιτύχει τον έλεγχο του βαθμού μεταδοτικότητας του ιού (Δανία, Τσεχία, Αυστρία, Γερμανία κ.α.), ξεκίνησαν την εφαρμογή της πρώτης φάσης του σχεδιασμού τους για άρση των περιορισμών, ενώ άλλες χώρες έχουν ανακοινώσει την πρόθεση τους να ακολουθήσουν τις επόμενες εβδομάδες. Οι περισσότερες εξ' αυτών περιλαμβάνουν στην 1^η Φάση το άνοιγμα των μικρών καταστημάτων λιανικής πώλησης και εργοταξίων, στη 2^η Φάση τα μεγαλύτερα καταστήματα λιανικής πώλησης και τα νηπιαγωγεία και στην 3^η Φάση τους χώρους εστίασης και τα καταλύματα. Η Αυστρία και η Τσεχία που έχουν παρουσιάσει τα πιο «τολμηρά» προγράμματα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες, έχουν συμπεριλάβει στους σχεδιασμούς τους την επαναλειτουργία των εμπορικών κέντρων κατά την εκτέλεση της 2^{ης} – 3^{ης} Φάσης. Μεταξύ των φάσεων μεσολαβεί διάστημα τουλάχιστον δύο εβδομάδων και η εφαρμογή της επόμενης φάσης προϋποθέτει την ύπαρξη ευνοϊκών επιδημιολογικών συνθηκών.

Σημειώνεται ότι, η άρση των περιοριστικών μέτρων συνοδεύεται από την εφαρμογή αυστηρών κανόνων ασφαλείας και υγιεινής ανάλογα με τη φύση της δραστηριότητας. Χαρακτηριστικά, αναφέρεται ότι, η υποχρεωτική χρήση της

μάσκας σε όλους τους δημόσιους χώρους αποτελεί προστατευτικό μέτρο το οποίο αποτελεί κοινά αποδεκτό μέτρο μεταξύ των χωρών. Επίσης, σημαντικό στοιχείο των σχεδιασμών των περισσότερων χωρών είναι η επιστράτευση της τεχνολογίας, για παράδειγμα, μέσω του λανσαρίσματος ειδικών εφαρμογών στα κινητά, για την αποτελεσματικότερη ιχνηλάτηση του ιού.

Πίνακας με τα εξαγγελθέντα μέτρα ανά δραστηριότητα και πίνακας με επιδημιολογικά στοιχεία για την κάθε χώρα επισυνάπτεται (**Παράρτημα 1**).

3. Διαβούλευση με άλλους φορείς και Εισηγήσεις

Για την εκπόνηση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής, προηγήθηκε σειρά επαφών με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, όπου συζητήθηκε η προτεινόμενη στρατηγική και έγιναν διαβουλεύσεις ως προς τις προτάσεις επανεκκίνησης της οικονομίας, την εφικτότητά τους, το κόστος και το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης.

Στις 22 Απριλίου 2020 πραγματοποιήθηκε συνάντηση με τη Συμβουλευτική Επιστημονική Επιτροπή καθώς βασική παράμετρος υλοποίησης της Στρατηγικής αποτελούν τα επιδημιολογικά δεδομένα σε κάθε φάση και η αξιολόγηση του κινδύνου.

Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκαν τηλεδιασκέψεις με το Κυπριακό Εμπορικό Βιομηχανικό Επιμελητήριο (ΚΕΒΕ), την Ομοσπονδία Εργοδοτών και Βιομηχάνων (ΟΕΒ) και τις Συνδικαλιστικές Οργανώσεις (ΣΕΚ, ΠΕΟ, ΔΕΟΚ), όπου υπήρξε ανταλλαγή απόψεων και συζήτηση για διαμόρφωση της Στρατηγικής στη βάση των δεδομένων της οικονομίας και των κοινωνικών προεκτάσεων. Η ΟΕΒ και η ΣΕΚ υπέβαλαν, στις 25 Απριλίου, και γραπτά υπομνήματα με τις εισηγήσεις τους. Πρόσθετα, οι εισηγήσεις, που κατά καιρούς υποβλήθηκαν από τους προαναφερθέντες φορείς λήφθηκαν σοβαρά υπόψη για την εκπόνηση της Στρατηγικής. Συμπερασματικά, μετά από αξιολόγηση των εισηγήσεων/απόψεων, σταθμίζοντας όλα τα δεδομένα, οι τομείς οικονομικής δραστηριότητας οι οποίοι έχουν προτεραιότητα για την επανεκκίνηση της οικονομίας είναι ο κατασκευαστικός τομέας περιλαμβανομένων και των παρεμφερών δραστηριοτήτων, το λιανικό εμπόριο, καθώς και ο τομέας του αθλητισμού. Περαιτέρω, αναφέρεται, σχετικά ότι, τηλεδιάσκεψη πραγματοποιήθηκε και με τον Υπουργό και Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας για συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων όσον αφορά τη δυνατότητα σταδιακής επαναλειτουργίας του τομέα της εκπαίδευσης.

Η Καθοδηγητική Επιτροπή πραγματοποίησε τηλεδιάσκεψη, στις 24 Απριλίου 2020, κατά την οποία συζητήθηκαν οι παράμετροι και προϋποθέσεις που θα πρέπει να

πληρούνται κατά την σταδιακή επανεκκίνηση της οικονομίας, περιλαμβανομένων του τρόπου λειτουργίας των επιχειρήσεων και συμπεριφοράς των πολιτών, τα μέτρα προστασίας, τα επιδημιολογικά δεδομένα, η επάρκεια του ιατρικού συστήματος και η συστηματική αξιολόγηση, καθώς και τα επιμέρους κριτήρια για αξιολόγηση του κάθε τομέα οικονομικής δραστηριότητας.

4. Επιδημιολογικά Δεδομένα

Σύμφωνα με τη Συμβουλευτική Επιστημονική Επιτροπή για την Πανδημία COVID-19 η πρώτη αξιολόγηση επιδημιολογικής εικόνας για έναρξη διαδικασίας αποκλιμάκωσης των περιοριστικών μέτρων θα πραγματοποιηθεί την Τρίτη 28 Απριλίου 2020

Κύριοι δείκτες που συμβάλουν στη λήψη αποφάσεων είναι οι ακόλουθοι:

1. $R(t) < 1$ (23/4 – 30/4 2020): Ο εκτιμώμενος πραγματικός αριθμός αναπαραγωγής του SARS-Cove-2 θα πρέπει να βρίσκεται συνεχώς κάτω από 1.6
2. Ημερήσιος αριθμός διαγνώσεων COVID-19 $< 5/1000$ (23/4 – 30/4 2020): Ο αριθμός περιστατικών COVID-19 που θα πρέπει να είναι διαρκώς μικρότερος από 5 ανά 1000 εργαστηριακές εξετάσεις.⁷
3. Αριθμός ασθενών σε ΜΕΘ < 14 (30/4/2020): Ο αριθμός ασθενών σε ΜΕΘ (συμπεριλαμβανομένων αυτών που έχουν αποσωληνωθεί) θα πρέπει να είναι μικρότερος από 14.2

Άμεση κλιμάκωση μέτρων εάν η επιδημιολογική εικόνα κινείται διαρκώς ή κινηθεί απότομα επί τα χείρω ή συνέχιση της διαδικασίας αποκλιμάκωσης, εάν η επιδημιολογική εικόνα παραμένει σταθερά καλή.

Κύρια κριτήρια για παύση ή αναθεώρηση της διαδικασίας αποκλιμάκωσης:

- 1) $R(t) > 1$: Ο πραγματικός αριθμός αναπαραγωγής αρχίζει απότομα να αυξάνει σε στατιστικά σημαντικό βαθμό και υπερβαίνει το 1 (περίοδος παρακολούθησης 3-5 ημερών) σε εθνικό ή επαρχιακό επίπεδο.
- 2) Αύξηση αριθμού εισαγωγών στις ΜΕΘ επί τουλάχιστον 3-5 ημέρες σε μία εβδομάδα: Τουλάχιστον 3 εισαγωγές σε ΜΕΘ ημερησίως για τουλάχιστον 3

⁶ Ο υπολογισμός γίνεται από ομάδα επιστημόνων του Τμήματος Μαθηματικών και Στατιστικής, του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων και Δημόσιας Διοίκησης και της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κύπρου – Λαμβάνονται υπόψη εκτιμήσεις άλλων επιστημονικών ομάδων της ημεδαπής ή/και της αλλοδαπής, εάν υπάρχουν.

⁷ Ο αριθμός αυτός προέρχεται από το σύστημα υποχρεωτικής δήλωσης των θετικών περιστατικών COVID-19.

ημέρες σε μία εβδομάδα (3 εισαγωγές ημερησίως είναι μέγιστη τιμή που έχει μέχρι σήμερα καταγραφεί) - Ο αριθμός αυτός θα προέρχεται από το σύστημα υποχρεωτικής δήλωσης των θετικών περιστατικών COVID-19.

- 3) Απόλυτος αριθμός διαγνώσεων μεγαλύτερος του 130 επί τουλάχιστον 3 ημέρες σε μία εβδομάδα: Θεωρώντας ότι υπάρχουν 100 κλίνες ΜΕΘ για COVID-19 ασθενείς, έναν μέσο χρόνο παραμονής στις ΜΕΘ 15 ημέρες και με βάση τα στοιχεία που έχουμε στην Κύπρο ότι περίπου το 5% των ατόμων που έχουν διαγνωσθεί με COVID-19 καταλήγουν σε ΜΕΘ, τότε με τουλάχιστον 130 διαγνώσεις ημερησίως μπορεί να επέλθει πληρότητα 100% εντός 2 εβδομάδων - Ο αριθμός αυτός θα προέρχεται από το σύστημα υποχρεωτικής δήλωσης των θετικών περιστατικών COVID-19.

5. Απαραίτητες Προϋποθέσεις για Άρση Περιοριστικών Μέτρων και Αποτελεσματική Αντιμετώπιση Πανδημίας

5.1. Επάρκεια Συστήματος Υγείας

Σύμφωνα με την εισήγηση της Συμβουλευτικής Επιστημονικής Επιτροπής για την Πανδημία COVID – 19, η επάρκεια του συστήματος υγείας διαφυλάσσεται μέσα από την τήρηση των ακόλουθων προϋποθέσεων:

- Το Σύστημα Υγείας θα πρέπει να έχει συνεχή και ικανοποιητική υποστήριξη σε ανθρώπινο δυναμικό, και υλικοτεχνικούς πόρους και δομές, ώστε να συνεχίσει να διαχειρίζεται επαρκώς τα ενεργά περιστατικά σε επίπεδο πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας φροντίδας υγείας και να μπορεί να αντιμετωπίσει τυχόν νέα έξαρση περιστατικών.
- Το Γενικό Νοσοκομείο Αμμοχώστου παραμένει το νοσοκομείο αναφοράς και η πληρότητα του θα πρέπει να βρίσκεται κάτω από το 75%.
- Η πληρότητα των κλινών Μονάδων Εντατικής Θεραπείας (ΜΕΘ) στο Γενικό Νοσοκομείο Λευκωσίας και Λεμεσού θα πρέπει να βρίσκεται κατά το μέγιστο κάτω από το 50%.
- Το υπάρχον σχέδιο για πιθανή ανάγκη αύξησης των κλινών και του προσωπικού των ΜΕΘ στο Γενικό Νοσοκομείο Λευκωσίας θα πρέπει να παραμείνει σε ισχύ.
- Επεξεργασία σχεδίου για διαχείριση αύξησης εισαγωγών σε ΜΕΘ των νοσοκομείων του ΟΚΥΠΥ από μη COVID-19 ασθενείς (κυρίως τραύματα).

- Εκτός από τη διεξαγωγή χειρουργείων για μόνο επείγοντα περιστατικά να επιτρέπεται και η διεξαγωγή χαμηλού αριθμού προγραμματισμένων χειρουργικών επεμβάσεων.
- Επάρκεια αποθέματος ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού και άλλων υλικοτεχνικών πόρων πχ φάρμακα στη διάθεση των επαγγελματιών υγείας.
- Τα τμήματα εντός των νοσηλευτηρίων να συνεχίσουν να εργάζονται σε δύο τουλάχιστον χωριστές ομάδες, εφόσον αυτό επαρκεί για τις ανάγκες σε νοσηλευόμενους ασθενείς.
- Επανεκκίνηση της διεξαγωγής προγραμματισμένων χειρουργικών επεμβάσεων και επαναλειτουργία των εξωτερικών ιατρείων στα δημόσια και ιδιωτικά νοσηλευτήρια.

5.2. Επάρκεια Δειγματοληψίας και Σύστημα Ιχνηλάτησης

Ένας βασικός παράγοντας για περιορισμό της μετάδοσης του ιού είναι ο εντοπισμός και η έγκαιρη αντιμετώπιση περιστατικών. Η Κύπρος μέχρι σήμερα κατέχει ένα από τα καλύτερα ποσοστά τεστ/ανά 1.000 κατοίκους. Με την έναρξη της 1^{ης} Φάσης, είναι καθοριστικής σημασίας να διατηρηθεί το αποτελεσματικό σύστημα επιτήρησης και ιχνηλάτησης για έγκαιρη ανίχνευση τυχόν εξάρσεων της νόσου και να αυξηθεί το προσωπικό ώστε να ανταποκρίνεται ταχέως σε τυχόν ανάγκες που θα προκύπτουν για εφαρμογή διαγνωστικών τεστ και ιχνηλάτηση ανά πάσα στιγμή με ταχεία παροχή (εντός ωρών) του αποτελέσματος των τεστ.

Με τη σημαντική αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων που θα λειτουργούν και με στόχο να αυξηθεί ο αριθμός διεγματοληψίας θα πρέπει να υπάρχει σαφής καθορισμός ως προς την υποχρέωση των επιχειρήσεων για τεστ. Επίσης, θα πρέπει να διευκρινιστεί ποιος θα επωμίζεται το κόστος (η επιχείρηση ή το κράτος). Θα ήταν επίσης χρήσιμο να διερευνηθεί αν μπορεί να αυξηθεί ο αριθμός των χημείων που τα διεξάγουν. Ο αριθμός των tests θα εξαρτηθεί από τους διαθέσιμους πόρους, τον αριθμό των επιχειρήσεων που θα ανοίξουν και το προσωπικό της κάθε επιχείρησης. Προτείνεται:

- 1) Δειγματοληπτικός εργαστηριακός έλεγχος (cluster sampling) μεταξύ των επιχειρήσεων που δουλεύουν και στη συνέχεια τυχαία δειγματοληψία με βάση τον αριθμό ατόμων που δουλεύουν σε κάθε επιχείρηση. Παράλληλα θα τρέχει άλλος δειγματοληπτικός έλεγχος επιτήρησης εφαρμογής των κανόνων υγιεινής.
- 2) Εργαστηριακός επαφών ή/και όλου του προσωπικού όταν στην τυχαία δειγματοληψία ή με άλλη διαδικασία ελέγχου προκύπτει θετικό περιστατικό
- 3) Καθημερινή αξιολόγηση συμπτωμάτων (και πυρετού) από όλο το προσωπικό και άμεση ενημέρωση για να γίνουν εργαστηριακοί έλεγχοι

Σημειώνεται ότι, θα πρέπει να παραγγελθεί ικανοποιητικός αριθμός αντιδραστηρίων για τη μοριακή ανίχνευση του RNA του με την κλασική μέθοδο της αλυσιδωτής αντίδρασης της πολυμέρασης (PCR).

Τέλος, θα πρέπει να γίνει αξιολόγηση και ίσως επαναδιαπραγμάτευση με τα ιδιωτικά χημεία του κόστους των τεστ και το ποσό που θα πρέπει να πληρώνει το κράτος.

Μια επιλογή η οποία θα πρέπει να εξεταστεί, είναι το ενδεχόμενο αγοράς από το κράτος αξιόπιστων εργαλείων ταχείας εξέτασης τα οποία να διανέμονται δωρεάν στα πρώτα στάδια.

Αναγκαία είναι, επίσης, η ανίχνευση αντισωμάτων για να διαπιστωθεί ο αριθμός ατόμων που είχαν εκτεθεί στον ιό αλλά δεν παρουσίασαν συμπτώματα. Αυτό θα πρέπει να γίνει όταν και εφόσον τέτοια τεστ αξιολογηθούν για την ευπιστία τους. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ο οροεπιτολασμός της νόσου σε κάθε φάση είναι απαραίτητος πυλώνας για την περαιτέρω άρση μέτρων. Θα πρέπει να υπάρχει αντιπροσωπευτική εικόνα της ανοσίας μέσα στη κοινότητα και των μεταβολών της στο χρόνο. Η παρούσα πληροφορία θα είναι χρήσιμη και για την ενδεχομένη επανεμφάνιση δευτέρου κύματος.

Η ιχνηλάτηση σε αρκετές χώρες υποστηρίζεται και από εφαρμογές σε έξυπνα τηλέφωνα. Θα πρέπει να προωθηθεί η χρήση της εφαρμογής και να ενθαρρυνθεί το κοινό και οι εργαζόμενοι να την εγκαταστήσει στα κινητά του τηλέφωνα. Πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι υπάρχουν επιχειρήσεις με προσωπικό που η φύση της εργασίας που διεξάγει απαιτεί συνεχή μετακίνηση (π.χ. κλητήρες, ταχυδιανομείς (courier), Συντηρητές / Εγκαταστάτες ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων. Το προσωπικό αυτό θα πρέπει κατά προτεραιότητα να χρησιμοποιεί την εφαρμογή ιχνηλάτησης.

5.3. Προστατευτικά και Προληπτικά Μέτρα και Απαραίτητος Εξοπλισμός

Τα γενικά προστατευτικά και προληπτικά μέτρα που θα πρέπει να τηρούνται από όλους τους εργαζόμενους και το κοινό/πελάτες των επιχειρήσεων παρατίθενται στο συνημμένο **Παράρτημα 2** («Μέτρα Υγιεινής και Προστασίας σε σχέση με τις υπηρεσίες και επιχειρήσεις κατά τη στρατηγική εξόδου»).

Η χρήση μάσκας, προτείνεται στις εργασίες όπου οι εργαζόμενοι βρίσκονται έστω για μέρος της ημέρας σε κλειστό χώρο. Η χρήση γαντιών είναι αχρείαστη και πρέπει να υπάρχουν υποχρεωτικά επαρκής ποσότητα αλκοολούχου διαλύματος για υγιεινή των χεριών.

Επίσης, τα οριζόντια μέτρα προστασίας θα πρέπει να τηρούνται πιστά από όλους τους φορείς και υπηρεσίες, θα πρέπει να υπάρχει αρμόδιος έλεγχος της τήρησης των οριζόντιων μέτρων καθώς και εκπαίδευση ειδικά των ομάδων εργασίας υψηλού κινδύνου για να ελαττωθεί κατά το εφικτό η διασπορά της νόσου με την άρση των περιοριστικών μέτρων. Θα πρέπει να οριστεί υπεύθυνος ανά εργασία που θα επιτηρεί καθημερινά την κατάσταση και θα ενημερώνει τους επιθεωρητές εργασίας. Για τη διευκόλυνση της επιτήρησης προτείνεται να καθοριστεί ένα checklist γενικών μέτρων προστασίας.

Πρόσθετα κρίνεται σκόπιμο η ετοιμασία ειδικών Πρωτοκόλλων/Οδηγών ανά οικονομική δραστηριότητα, καθώς και σχέδιο διαχείρισης κινδύνου, όπου θα περιγράφονται όλα τα μέτρα που θα πρέπει να λαμβάνονται για ελαχιστοποίηση των κινδύνων.

Κατά την 1^η Φάση, 4 - 20 Μάϊου 2020, αναμένεται η επανεκκίνηση των τομέων του λιανικού εμπορίου και του κατασκευαστικού τομέα με σύνολο απασχόλησης 68.490 ή ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης 16,8%⁸. Το Υπουργείο Υγείας θα πρέπει να μεριμνήσει, σύμφωνα με τα ειδικά πρωτόκολλα/οδηγούς ανά οικονομική δραστηριότητα, που θα ετοιμάσει σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και άλλους αρμόδιους φορείς για την προστασία της υγείας καθώς και για την επάρκεια σε προστατευτικό εξοπλισμό (γάντια, μάσκες, αντισηπτικά, κτλ). Στο πλαίσιο αυτό, είναι απαραίτητη η συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία (Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, Υπουργείο Οικονομικών και Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων). Αντίστοιχη άσκηση θα πρέπει να γίνει και για τις επόμενες φάσεις.

Επιπρόσθετα, το Υπουργείο Υγείας μέσω του Εθνικού Προγράμματος εμβολιασμών θα πρέπει να καταρτίσει πρόγραμμα ενίσχυσης εμβολιασμών, ειδικά για την εποχιακή γρίπη και τον πνευμονόκοκκο αλλά και των εμβολίων κατά των μεταδοτικών ασθενειών για πρόληψη/μείωση της νοσηρότητας και θνησιμότητας του πληθυσμού.

5.4. Παρακολούθηση Εφαρμογής Προστατευτικών Μέτρων και Επιβολή Κυρώσεων

Ακόμα μια πολύ σημαντική παράμετρος για τον περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας είναι η συστηματική και μεθοδική παρακολούθηση της τήρησης των προστατευτικών και προληπτικών μέτρων και η επιβολή ποινών/κυρώσεων σε περίπτωση που δεν τηρούνται.

⁸ Δεν αναμένεται η δραστηριοποίηση του συνόλου των εργαζομένων κατά την 1^η Φάση λόγω του ότι τα εμπορικά κέντρα δεν θα είναι σε λειτουργία καθώς και του γεγονότος ότι περιπτώσεις εργαζομένων με μικρά παιδιά δεν θα είναι σε θέση να δραστηριοποιηθούν λόγω μη λειτουργίας των σταθμών/νηπιαγωγείων και δημοτικών.

Πρωταρχικό ρόλο στην προετοιμασία των επιχειρήσεων έχει το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας). Στο πλαίσιο αυτό το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας, θα πρέπει να ετοιμάσουν:

- (ι) οδηγούς, (ιι) πρότυπα και (ιιι) check list ασφάλειας και υγείας, τα οποία θα πρέπει να τηρούνται (βλέπε παρ. 5.3. πιο πάνω),
- ενημερωτικά φυλλάδια. Να προβούν σε ενημέρωση των επιχειρήσεων αλλά και των επιχειρηματικών συνδέσμων, οι οποίοι θα έχουν, επίσης, την ευθύνη ενημέρωσης των μελών τους,
- προγράμματα ενημέρωσης και εκπαίδευσης τόσο των εργοδοτών όσο και των εργαζομένων στα μέτρα προστασίας.

Η κάθε επιχείρηση θα πρέπει στη συνέχεια να ετοιμάσει και εφαρμόσει το δικό της επιχειρησιακό σχέδιο, που θα περιλαμβάνει και την κατάλληλη και επαρκή εκπαίδευση των εργοδοτούμενων, το οποίο να είναι ανά πάσα στιγμή διαθέσιμο για επιθεώρηση.

Την επίβλεψη της τήρησης των μέτρων θα πρέπει να αναλάβει το Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας και οι υγειονομικές αρχές του Υπουργείου Υγείας και των Αρχών Τοπικής Αυτοδιοίκησης ενώ αναμένεται να συνδράμουν οποιεσδήποτε άλλες Κρατικές Υπηρεσίες, όπως η αστυνομία, περιλαμβανομένης και της δημοτικής αστυνομίας, καθώς, και, αν απαιτηθεί, ο στρατός.

Οι παρατυπίες και παραβάσεις των Διαταγμάτων θα πρέπει να ανακοινώνονται, ως η υφιστάμενη πρακτική. Επίσης, θα πρέπει να συνεχίσει η ανακοίνωση των θετικών περιστατικών που εντοπίζονται σε εργαζόμενους επιχειρήσεων, ώστε να υπάρχει αυξημένο κίνητρο στους επιχειρηματίες να τηρούν τα μέτρα. Περαιτέρω, το Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως θα πρέπει να ετοιμάσει εισήγηση για πιο αυστηρές ποινές.

5.5. Αποκλιμάκωση Περιοριστικών Μέτρων Κυκλοφορίας

Στο πλαίσιο της σταδιακής επανεκκίνησης της οικονομίας, θα πρέπει να αρθούν και τα περιοριστικά μέτρα κυκλοφορίας των πολιτών που έχουν καθοριστεί με τα Διατάγματα που εκδόθηκαν στο πλαίσιο του *Περί Λοιμοκαθάρσεων Νόμου (Κεφ. 260)*. Γίνεται εισήγηση όπως:

Φάση 1^η (4 Μαΐου – 20 Μαΐου 2020): Αριθμός SMS να αυξηθεί στα 3 για μετακινήσεις πολιτών και να διευρυνθούν οι κατηγορίες διακίνησης (να μην είναι μόνο οι άκρως απαραίτητες). Η απαγόρευση της κυκλοφορίας να ισχύει από τις 10 μ.μ. μέχρι τις 6 π.μ. Επιτρέπεται επίσης η ατομική άθληση σε ανοιχτούς χώρους όχι περισσότερων των δύο ατόμων μαζί (περπάτημα, τένις, κολύμβηση στη θάλασσα

και όχι σε δημόσια ή ιδιωτικά κολυμβητήρια, ερασιτεχνικό ψάρεμα, ποδηλασία, κτλ) και θα είναι ανοιχτοί πεζόδρομοι και πεζόδρομοι εντός πάρκων, μόνο για σκοπούς ατομικής άσκησης και όχι περισσότερων των δύο ατόμων κατά περίπτωση, ενώ δεν θα επιτρέπονται οι συναθροίσεις. Εξαιρείται από τον εν λόγω περιορισμό η παρουσία των ανήλικων τέκνων γονέων που ασκούνται. Επιτρέπεται επίσης η προσευχή σε εκκλησίες, τεμένη και άλλους χώρους προσευχής, νοουμένου ότι δεν θα συνυπάρχουν ταυτόχρονα πέραν των 10 ατόμων.

Φάση 2^η (21 Μαΐου – 8 Ιουνίου 2020): Πλήρης κατάργηση της πρακτικής αποστολής SMS, να επιτραπούν οι συναθροίσεις μέχρι 10 ατόμων και να καταργηθεί η απαγόρευση της κυκλοφορίας μεταξύ των ωρών 10 μ.μ. και 6 π.μ. Από 1 Ιουνίου επιτρέπεται ο εκκλησιασμός και άλλες μορφές θρησκευτικής λατρείας σε εκκλησίες, τεμένη και άλλους θρησκευτικούς χώρους, βάσει πρωτοκόλλων υγειονομικής συμπεριφοράς όπως το Υπουργείο Υγείας θα καθορίσει. Τα ίδια μέτρα θα ισχύουν για γάμους, βαφτίσεις και κηδείες. Ελεύθερη διακίνηση σε πάρκα, ανοικτούς παιχνιδότοπους, πλατείες, μαρίνες κτλ, νοουμένου ότι οι συναθροιζόμενοι δεν θα υπερβαίνουν τους 10.

Φάση 3^η (9 Ιουνίου – 13 Ιουλίου 2020): κατάργηση όλων των περιορισμών στην κυκλοφορία.

Λήψη συγκεκριμένων μέτρων για την προστασία των ευπαθών ομάδων κατά την περίοδο σταδιακής άρσης των περιοριστικών μέτρων (επισυνάπτεται **Παράρτημα 3**).

5.6. Λειτουργία Δημόσιου Τομέα και Ανεξάρτητων Υπηρεσιών

Ο δημόσιος και ευρύτερος δημόσιος τομέας και ανεξάρτητες υπηρεσίες θα επαναλειτουργήσουν πλήρως από 4 Μαΐου, με επιστροφή όλων των εργαζομένων στις θέσεις εργασίας τους. Προκρίνεται η εφαρμογή διευρυμένου και ευέλικτου ωραρίου απασχόλησης, ενδεικτικά από τις 7:00 μέχρι τις 18:00, ώστε να αποφευχθεί συγκέντρωση μεγάλου αριθμού εργαζομένων ή/και κοινού. Ο καθορισμός του ευέλικτου και διευρυμένου ωραρίου καθορίζεται ανά Υπηρεσία/Υπουργείο από την Αρμόδια Αρχή. Ιδιαίτερης μεταχείρισης θα τύχουν όσοι εμπίπτουν στις ευπαθείς ομάδες όπως θα ορίζονται στον αναθεωρημένο κατάλογο του Υπουργείου Υγείας. Επισημαίνεται ότι:

- Όσοι εργαζόμενοι έχουν την ευθύνη φροντίδας παιδιών ηλικίας μέχρι 15 ετών, θα τυγχάνουν του δικαιώματος άδειας μέχρι την επαναλειτουργία των δημοσίων και ιδιωτικών σχολείων (μέχρι τη λήξη του σχολικού έτους).
- Νοείται ότι κατά τη διάρκεια της απουσίας τους υποχρεούνται να εκτελούν τα όποια καθήκοντα τους ανατίθενται με τη μέθοδο της τηλεργασίας.

- Άτομα που εμπίπτουν στις ευπαθείς ομάδες και δεν θα επιστρέψουν στο χώρο εργασίας τους, θα έχουν υποχρέωση εκτέλεσης με τη μέθοδο της τηλεργασίας, καθηκόντων που θα τους ανατίθενται από τους προϊσταμένους τους.

Επιπρόσθετα, οι υπηρεσίες του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα που θα πρέπει να λειτουργούν πλήρως και να εξυπηρετούν το κοινό με διευρυμένο ωράριο 07:30 – 18:00, είναι οι ακόλουθες:

- Τμήμα Φορολογίας
- Τμήμα Τελωνείων
- Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (όλα τα Τμήματα/Υπηρεσίες)
- Έφορος Εταιρειών και Επίσημος Παραλήπτης
- Τμήμα Κτηματολογίου
- Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως
- Επαρχιακές Διοικήσεις για Άδειες Οικοδομής και Άλλες Άδειες
- Δήμοι ως πολεοδομικές αρχές και άλλες άδειες λειτουργίας
- Υφυπουργείο Τουρισμού για σχετικές Άδειες
- ΚΕΠ / ΚΕΠΟ

Με την επάνοδο των υπαλλήλων του Δημοσίου, επισπεύδεται η λειτουργία των δικαστηρίων με βάση αποφάσεις που θα ληφθούν από το Ανώτατο Δικαστήριο. Επίσης, θα πρέπει να υπάρξει συνεννόηση με τη Βουλή των Αντιπροσώπων για επέκταση της λειτουργίας της για ολοκλήρωση σειράς νομοπαρασκευαστικών εργασιών που απαιτείται να τεθούν σε ισχύ άμεσα.

Τα πιο πάνω προϋποθέτουν τη λήψη όλων των απαραίτητων προστατευτικών μέτρων από τους υπαλλήλους του δημόσιου, του ευρύτερου δημόσιου τομέα και των Ανεξάρτητων Υπηρεσιών.

Επιπρόσθετα, θα πρέπει άμεσα να προωθηθεί από το Υφυπουργείο Έρευνας, Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής η ψηφιοποίηση νευραλγικών υπηρεσιών που θα καθιστά δυνατή την ηλεκτρονική εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων και των πολιτών.

5.7. Σύστημα Βάρδιας/Εκ Περιτροπής Εργασία

Μια σημαντική παράμετρος για περιορισμό της εξάπλωσης του COVID – 19 είναι η διασπορά του προσωπικού στις ώρες εργασίας. Για το λόγο αυτό όσες επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα θα πρέπει να εργάζονται με εκ περιτροπής (κυκλικό) ωράριο σε ομάδες εργαζομένων ή/και με το σύστημα βάρδιας.

Επίσης, θα πρέπει να γίνει ο κατάλληλος σχεδιασμός σε κάθε υπηρεσία/επιχείρηση ώστε η προσέλευση και η αποχώρηση να μην είναι μαζική ή η προσέλευση των ευπαθών ατόμων να γίνεται σε συγκεκριμένες ώρες ή περιόδους.

6. Κριτήρια/Scoreboard Επιλογής Οικονομικών Τομέων/Δραστηριοτήτων

Η επιβολή περιοριστικών μέτρων σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας μέσω των διαταγμάτων επηρεάζει αρνητικά τόσο τους ίδιους τους τομείς των οποίων οι εργασίες έχουν ανασταλεί όσο και τις εργασίες των πλείστων υπόλοιπων τομέων της οικονομίας, λόγω της μεταξύ τους διασύνδεσης/αλληλεξάρτησης αλλά και της αρνητικής ψυχολογίας του κοινού.

Πέραν των εισηγήσεων των εμπλεκόμενων φορέων, λήφθηκαν υπόψη συγκεκριμένα κριτήρια/scoreboard επιλογής των οικονομικών τομέων/δραστηριοτήτων⁹ που θα επαναλειτουργήσουν ανά φάση ως ακολούθως:

- (i) Συνεισφορά στο ΑΕΠ
- (ii) Συνεισφορά στην Απασχόληση
- (iii) Συνεισφορά στα κρατικά έσοδα
- (iv) Κίνδυνος / Βαθμός Μετάδοσης του COVID-19
- (v) Δυνατότητα τηλεργασίας
- (vi) Δυνατότητα παροχής αγαθών/υπηρεσιών online
- (vii) Δυνατότητα επιβολής και διατήρησης μέτρων ασφαλείας

Λιανικό Εμπόριο: Ο τομέας του χονδρικού και λιανικού εμπορίου αποτελεί τον μεγαλύτερο τομέα τόσο σε Προστιθέμενη Αξία (ΠΑ), ύψους €1.948 εκ. το 2017 το οποίο αντιστοιχεί σε 11,2 % , όσο και σε απασχόληση, με 67.471 εργαζόμενους ή ως ποσοστό στο σύνολο της απασχόλησης φθάνει το 16,6%. Ο υποτομέας του λιανικού εμπορίου (εξαιρουμένων των αυτοκινήτων και μοτοσυκλετών) αντιστοιχεί περίπου στο 50% της ΠΑ του τομέα του λιανικού και χονδρικού εμπορίου. Η απασχόληση ανέρχεται σε 38,303 άτομα, ή ως ποσοστό στο σύνολο της απασχόλησης φθάνει το

⁹ Οι τομείς παρουσιάζονται με βάση την ταξινόμηση NACE Rev.2 η οποία χρησιμοποιείται τόσο από τη Στατιστική Υπηρεσία όσο και από το ΦΠΑ/ΤΦ για σκοπούς ταξινόμησης των οικονομικών δραστηριοτήτων.

9,4% με σύνολο 9,438 επιχειρήσεων, ενώ το μερίδιο στα κρατικά έσοδα ανέρχεται στο 12%.

Λόγω της μεγάλης συνεισφοράς του τομέα στην οικονομία και στην απασχόληση κρίνεται απαραίτητη η συμπερίληψη του λιανικού εμπορίου στην 1^η Φάση άρσης των περιοριστικών μέτρων. Δεδομένου ότι, ο τομέας αποτελείται από μεγάλο αριθμό μικρών επιχειρήσεων, κρίνεται σκόπιμη η γρήγορη επαναδραστηριοποίηση τους αφού, σύμφωνα και με σχετική βιβλιογραφία, η παρατεταμένη αδρανοποίηση τους αυξάνει την πιθανότητα να οδηγηθούν σε πτώχευση. Περαιτέρω, δεδομένου ότι η διακίνηση στα καταστήματα αυτά δεν έχει συνήθως μεγάλη διάρκεια και δεν προϋποθέτει πολύ στενή επαφή, κρίνεται ότι ο κίνδυνος μόλυνσης δεν είναι πολύ αυξημένος και μπορεί να περιοριστεί με τη χρήση κατάλληλων προστατευτικών μέτρων όπως μέγιστος αριθμός πελατών ανά τ.μ., ειδικό ωράριο λειτουργίας για ευπαθείς ομάδες και άλλα οριζόντια μέτρα προστασίας όπως γάντια, και αντισηπτικά. Επίσης, η επανεκκίνηση της λειτουργίας του λιανικού εμπορίου αναμένεται ότι θα έχει και θετικές επιπτώσεις στη ψυχολογία του κόσμου. Η επαναλειτουργία **λαϊκών αγορών** προτείνεται επίσης στη 1^η Φάση.

Εξαίρεση αποτελούν τα **εμπορικά κέντρα/πολυκαταστήματα** λόγω της ενδεχόμενης συνάθροισης μεγάλου αριθμού καταναλωτών και του συνεπαγόμενου μεγαλύτερου ρίσκου μόλυνσης. Παράλληλα, η τήρηση των μέτρων προστασίας από τους καταναλωτές καθώς, και η επιτήρηση τους εκτιμάται ότι παρουσιάζει μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας, λόγω του μεγάλου αριθμού ατόμων που ελκύουν οι χώροι αυτοί. Ως εκ τούτου, η έναρξη λειτουργίας τους τοποθετείται στην 3^η Φάση.

Κατασκευές: Ο τομέας των κατασκευών αποτελεί ένα επίσης σημαντικό τομέα της κυπριακής οικονομίας, συνεισφέροντας το 5,2% της συνολικής ΠΑ. Σημειώνεται ότι, η σημασία του τομέα είναι πολύ μεγαλύτερη εάν ληφθούν υπόψη και οι παρεμφερείς υπηρεσίες που απαιτούνται για τη λειτουργία του. Στον εν λόγω τομέα απασχολούνται γύρω στα 30.187 άτομα (7,4% της συνολικής απασχόλησης), είναι ο δεύτερος τομέας σε αριθμό επιχειρήσεων και το μερίδιο του στα κρατικά έσοδα ανέρχεται στο 16%. Δεδομένων των πιο πάνω, γίνεται εισήγηση όπως ο κατασκευαστικός τομέας ενταχθεί στην 1^η Φάση άρσης των περιοριστικών μέτρων αφού αναμένεται να επιδράσει θετικά σε πολλούς άλλους τομείς και επιχειρήσεις. Η πιθανότητα εξάπλωσης είναι σχετικά χαμηλή αφού δεν υπάρχει επαφή με κοινό, μέρος της εργασίας διεξάγεται σε εξωτερικούς χώρους ή χώρους που αερίζονται με φυσικό τρόπο, ενώ υπάρχει δυνατότητα χρήσης κατάλληλων προστατευτικών μέτρων όπως μέγιστος αριθμός εργαζομένων ανά τ.μ. Θα πρέπει να γίνονται αυστηροί έλεγχοι για πλήρη συμμόρφωση.

Ξενοδοχεία και Εστιατόρια: Ο τομέας υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης, δηλαδή τα ξενοδοχεία και εστιατόρια, συνεισφέρουν το 7,1% της συνολικής ΠΑ. Ο τομέας απασχολεί γύρω στα 47.134 άτομα, δηλαδή είναι ο 2^{ος}

μεγαλύτερος σε αριθμό εργοδοτούμενων και αριθμό επιχειρήσεων. Τα ξενοδοχεία συνεισφέρουν το 4% της συνολικής ΠΑ και απασχολούν 21.659 άτομα. Η εστίαση, η οποία περιλαμβάνει εστιατόρια, μπαρ και συναφείς υπηρεσίες συνεισφέρουν το 3,1% της συνολικής ΠΑ, και απασχολεί 25.475 άτομα. Το 71,2% της ΠΑ της εστίασης αφορά εστιατόρια και το 24,6% αφορά μπαρ.

Παρά την πολύ σημαντική οικονομική συνεισφορά του τομέα, γίνεται εισήγηση για επαναλειτουργία των ξενοδοχείων στην 3^η Φάση και σταδιακή επαναλειτουργία των υπηρεσιών εστίασης από την 2^η Φάση και πλήρη λειτουργία στην 3^η Φάση, δεδομένου του ψηλού βαθμού μετάδοσης, λόγω της συνάθροισης μεγάλου αριθμού ατόμων και της μεταξύ τους επαφής. Η δυνατότητα επιβολής και διατήρησης προστατευτικών μέτρων ασφαλείας κρίνεται ικανοποιητική, ενώ η επερχόμενη καλοκαιρινή περίοδος και η δυνατότητα χρήσης εξωτερικών χώρων είναι υποβοηθητική στον περιορισμό του κινδύνου μετάδοσης του ιού, εξού και προτείνεται η επαναλειτουργία των υπηρεσιών εστίασης από τη 2^η Φάση με την αξιοποίηση των εξωτερικών χώρων.

Η επαναλειτουργία **των αεροδρομίων** αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη λειτουργία του τουριστικού τομέα και, ως εκ τούτου, γίνεται εισήγηση για συμπερίληψη του στην 3^η Φάση. Εμπεριέχει αυξημένους κινδύνους όπως της «εισαγωγής» νέων περιστατικών, της μεγάλης συγκέντρωσης ταξιδιωτών και εργαζόμενων στους χώρους του αεροδρομίου και της στενής επαφής στα αεροπλάνα. Θα πρέπει να υιοθετηθούν πολύ αυστηρά μέτρα ασφαλείας, τα οποία ενδέχεται να είναι δαπανηρά. Απαιτείται, επίσης, στενή παρακολούθηση και έναρμόνιση με τις καλές πρακτικές άλλων χωρών.

Εκπαίδευση: Η εκπαίδευση αποτελεί ένα ακόμη σημαντικό τομέα της οικονομίας, συνεισφέροντας 6% στην ΠΑ. Συνολικά, ο τομέας απασχολεί 29.027 άτομα. Γίνεται εισήγηση για λειτουργία της 3^{ης} Λυκείου κατά την 1^η Φάση άρσης των μέτρων (11 Μαΐου 2020) ώστε να δοθεί ευκαιρία για προετοιμασία των τελειόφοιτων για τις παγκύπριες εξετάσεις. Η λήψη προστατευτικών μέτρων κρίνεται σχετικά εύκολη, λόγω του περιορισμένου αριθμού μαθητών που θα επιστρέψουν.

Υγεία: Ο τομέας της ιδιωτικής υγείας συνεισφέρει γύρω στο 2.3% στην ΠΑ και εργοδοτούνται γύρω στα 10.677 άτομα. Η επαναλειτουργία του τομέα – διενέργεια όλων των χειρουργικών επεμβάσεων και επαναλειτουργία ιατρείων και οδοντιατρείων - θα συμβάλει στην επιστροφή στην ομαλότητα και στην υγεία του πληθυσμού, η οποία είναι πολύ σημαντική για την οικονομία μεσοπρόθεσμα. Λαμβάνοντας υπόψη τον αυξημένο κίνδυνο που παρατηρείται σε νοσοκομεία, λόγω της έξαρσης του COVID - 19, γίνεται εισήγηση για συμπερίληψη του τομέα στην 1^η Φάση.

Κομμωτήρια /κουρέια/ ινστιτούτα αισθητικής: Κατατάσσονται στον τομέα Άλλες Υπηρεσίες, απασχολούν γύρω στα 5.484 άτομα σε ένα σύνολο 4.127 επιχειρήσεων, συνεισφέροντας γύρω στο 1% στην ΠΑ. Παρά τη μεγάλη σημασία των υπηρεσιών αυτών στην καθημερινή ζωή των πολιτών, και παρά το ότι αποτελείται από μεγάλο αριθμό μικροεπιχειρήσεων η επαναλειτουργία των οποίων θα βοηθούσε σημαντικά στην ευημερία των εργαζομένων και στην βιωσιμότητα αυτών των επιχειρήσεων, η συνεπαγόμενη στενή επαφή μεταξύ πελατών και εργαζομένων αυξάνει τον κίνδυνο μόλυνσης και γι' αυτό κρίνεται σκόπιμο όπως η επαναλειτουργία τους περιληφθεί στη 2^η Φάση.

Γυμναστήρια: Σύμφωνα με τα στοιχεία το μερίδιο στα κρατικά έσοδα ανέρχεται στο 0.08%, παρόλα αυτά είναι σημαντικά για την υγεία, κοινωνικότητα και ψυχολογία του πληθυσμού. Εισήγηση για επαναλειτουργία των γυμναστηρίων στην 3^η Φάση, λόγω της στενής επαφής μεταξύ των ατόμων και της αντικειμενικής δυσκολίας στην τήρηση κανόνων υγιεινής.

Τέχνες, Διασκέδαση και Ψυχαγωγία: Ο τομέας αυτός συνεισφέρει 1,7% στην ΠΑ και απασχολούνται 6.587 άτομα. Παρόλο που δεν είναι από τους σημαντικότερους τομείς από οικονομικής άποψης, συμβάλλει σημαντικά στη ψυχολογία και κοινωνικότητα των πολιτών.

Προς το τέλος της 1^{ης} Φάσης θα ξεκινήσουν οι προπονήσεις για ομαδικά αθλήματα, χωρίς τη χρήση αποδυτηρίων / γυμναστηρίων και γενικά κλειστών χώρων και η προπόνηση αθλητών σε ανοικτές αθλητικές εγκαταστάσεις.

Η ΠΑ της κατηγορίας **Δημιουργικές Τέχνες και Δραστηριότητες Διασκέδασης** στις οποίες περιλαμβάνονται τα θέατρα και σινεμά απασχολούν 978 άτομα. Παρά την μικρή συνεισφορά του τομέα, και τον κίνδυνο μετάδοσης λόγω συγκέντρωσης μεγάλου αριθμού θεατών, κρίνεται σκόπιμη η δυνατότητα χρήσης των ανοικτών χώρων παραστάσεων στην 3^η Φάση για τη ψυχαγωγία αλλά και στήριξη της συγκεκριμένης ομάδας εργαζομένων.

Όσον αφορά τα **Πρακτορεία Στοιχημάτων**, τομέας ο οποίος συνεισφέρει 0,9% στην ΠΑ και απασχολεί 1.337 άτομα, γίνεται εισήγηση για επαναλειτουργία του κατά τη 2^η Φάση, αφού ο κίνδυνος μόλυνσης δεν είναι πολύ μεγάλος και δύναται να ληφθούν και εφαρμοστούν περιοριστικά μέτρα όπως αριθμός πελατών ανά τ.μ. και περιορισμός στην προσέλευση και παραμονή ατόμων στους χώρους αυτούς, ιδιαίτερα ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες.

Πέραν των πιο πάνω τομέων οικονομικής δραστηριότητας είναι σημαντικό για την οικονομία να λειτουργούν πλήρως και άλλοι τομείς όπως η βιομηχανία, ο μεταποιητικός τομέας και οι μεταφορές (με εξαίρεση τις αερομεταφορές), που

παρόλο που δεν έχει ανασταλεί η λειτουργία τους με οποιοδήποτε Διάταγμα, σε κάποιες περιπτώσεις έχουν αναστείλει ή περιορίσει σημαντικά τις εργασίες τους.

Επισυνάπτεται σχετικός πίνακας όπου παρουσιάζονται τα κριτήρια ανά οικονομική δραστηριότητα (**Παράρτημα 4**).

7. Εισηγήσεις για Σταδιακή Επαναλειτουργία Οικονομικών Δραστηριοτήτων

Ως εκ των πιο πάνω, η Καθοδηγητική Επιτροπή εισηγείται το διαχωρισμό της Στρατηγικής στις ακόλουθες Φάσεις ενώ τονίζεται ότι, με βάση την αξιολόγηση των επιδημιολογικών δεδομένων, θα λαμβάνονται αποφάσεις σχετικά με τη χρονική μετάβαση στις επόμενες φάσεις καθώς, και του τρόπου μετάβασης. Περαιτέρω, σημειώνεται ότι, σε ό,τι αφορά την σταδιακή επαναλειτουργία των πιο κάτω τομέων οικονομικής δραστηριότητας θα ετοιμαστούν, όπως αναφέρεται και πιο πάνω (βλ. παραγράφους 5.3 και 5.4) ειδικά πρωτόκολλα/οδηγοί ανά οικονομική δραστηριότητα, όπου θα επεξηγούνται, μεταξύ άλλων, οι προϋποθέσεις επαναλειτουργίας καθώς και σχέδιο διαχείρισης κινδύνων, όπου θα περιγράφονται όλα τα μέτρα που θα πρέπει να λαμβάνονται για ελαχιστοποίηση των κινδύνων.

Αναφέρεται, ενδεικτικά, ότι για την επαναλειτουργία:

- των καταστημάτων λιανικού εμπορίου θα πρέπει να τηρούνται αυστηρά μέτρα ασφάλειας όπως η τήρηση ατομικών μέτρων προστασίας και υγιεινής και ο περιορισμός στα άτομα, όπου καθορίζεται στο 1 άτομο ανά 8 τ.μ. (προσωπικό και πελάτες).
- των θεάτρων, σινεμά, γυμναστηρίων, κομμωτηρίων/ κουρείων/ ινστιτούτων αισθητικής, υπηρεσίες εστίασης, εμπορικών κέντρων, πολυκαταστημάτων, υπερκαταστημάτων, θα υπάρχει περιορισμός ως προς τον αριθμό του κοινού/ πελατών και θα πρέπει να τηρούνται αποστάσεις ασφαλείας καθώς και μέτρα υγιεινής σύμφωνα με σχετικά πρωτόκολλα
- αθλητικές προπονήσεις σύμφωνα με σχετικά Πρωτόκολλα

Οι αποφάσεις δύναται να διαφοροποιούνται ανάλογα με τις περιοχές, τις κατηγορίες και ομάδες πολιτών όπως για παράδειγμα συνέχιση και επέκταση της απόφασης για εξυπηρέτηση των ευπαθών ομάδων από τις επιχειρήσεις/υπηρεσίες, περιλαμβανομένων και των κρατικών υπηρεσιών, κατά τις πρωινές ώρες μέχρι τις 10 π.μ..

Φάση 1^η: 4 Μαΐου – 20 Μαΐου 2020

- Κατασκευαστικός τομέας και όλες οι παρεμφερείς οικονομικές δραστηριότητες
- Λιανικό εμπόριο – επαναλειτουργία όλων των καταστημάτων¹⁰, εκτός από εκείνα που στεγάζονται εντός εμπορικών κέντρων/πολυκαταστημάτων. Οι ημέρες και οι ώρες λειτουργίας των καταστημάτων θα καθοριστούν από το Υπουργείο Εργασίας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και το Υπουργείο Υγείας
- Λαϊκές αγορές, πλανοδιοπώληση και παζαράκια
- Στάθμευση κρουαζιερόπλοιων για ανεφοδιασμό (χωρίς αποβίβαση επιβατών ή αντικατάσταση πληρωμάτων)
- Αντικατάσταση πληρωμάτων για εμπορικά σκάφη και η μετακίνηση ιδιωτικών σκαφών σε αδειοδοτημένους χώρους, για σκοπούς ελλιμενισμού, συντήρησης και επισκευών
- Λύκεια: μόνο τελειόφοιτοι των δημόσιων (3^η Λυκείου) και των ιδιωτικών σχολών μέσης εκπαίδευσης (από 11 Μαΐου). Για όλες τις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης, ο Υπουργός Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας θα ανακοινώσει σχετικό πλάνο. Νοείται, ότι μέχρι της πλήρους επαναλειτουργίας των σχολικών μονάδων θα συνεχίσει η τηλεεκπαίδευση
- Διεξαγωγή προγραμματισμένων εγχειρήσεων, βάσει οροφών που θα καθορίσει το Υπουργείο Υγείας
- Οδοντιατρικά Κέντρα/Ιατρεία (όσα παραμένουν κλειστά μετά από το Διάταγμα της 23^{ης} Απριλίου)
- Χρήση ανοιχτών ή υπαίθριων αθλητικών εγκαταστάσεων μόνο για αθλητές και αθλήτριες υψηλών επιδόσεων που περιλαμβάνονται στον κατάλογο της Κυπριακής Ολυμπιακής Επιτροπής, χωρίς τη χρήση αποδυτηρίων, γυμναστηρίων ή άλλων κλειστών συναφών υποδομών
- Προπονήσεις για ομαδικά αθλήματα μόνο σε ανοικτούς χώρους, χωρίς τη χρήση αποδυτηρίων, γυμναστηρίων ή άλλων κλειστών συναφών υποδομών. (από 18 Μαΐου)
- Τουριστικά και ταξιδιωτικά γραφεία
- Πλήρης λειτουργία πλυντηρίων αυτοκινήτων
- Αναθεώρηση οδηγιών για δημόσιες μεταφορές (πληρότητα μέχρι 50%)
- Πλήρης λειτουργία Δημόσιας Υπηρεσίας και ευρύτερου δημόσιου τομέα

Είναι σημαντικό για την οικονομία όπως η βιομηχανία και ο μεταποιητικός τομέας να λειτουργούν πλήρως.

Τονίζεται ότι η επαναλειτουργία των οικονομικών δραστηριοτήτων θα γίνεται βάσει κατευθυντήριων γραμμών ή πρωτοκόλλων, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

¹⁰ Δεν επιτρέπεται να λειτουργούν οι χώροι εστίασης στα καταστήματα και οι παιδότοποι.

Μέτρα Διακίνησης

- 3 SMS την ημέρα), η απαγόρευση κυκλοφορίας να ισχύει από τις 10 μ.μ. μέχρι 6 π.μ.
- Επιτρέπεται η ατομική άθληση σε ανοιχτούς χώρους όχι περισσότερων των δύο ατόμων μαζί (περπάτημα, τένις, ερασιτεχνικό ψάρεμα, κολύμβηση στη θάλασσα και όχι σε δημόσια ή ιδιωτικά κολυμβητήρια, ποδηλασία, κτλ) και θα είναι ανοιχτοί πεζόδρομοι και πεζόδρομοι εντός πάρκων, μόνο για σκοπούς ατομικής άσκησης και όχι περισσότερων των δύο ατόμων κατά περίπτωση, ενώ δεν θα επιτρέπονται οι συναθροίσεις. Εξαιρείται από τον εν λόγω περιορισμό η παρουσία των ανήλικων τέκνων γονέων που ασκούνται
- Επιτρέπεται από τις 4 Μαΐου η προσευχή σε εκκλησίες, τεμένη και άλλους χώρους προσευχής, νοουμένου ότι δεν θα συνυπάρχουν ταυτόχρονα πέραν των 10 ατόμων.

Φάση 2^η: 21 Μαΐου – 8 Ιουνίου

- Κομμωτήρια/ κουρέια/ ινστιτούτα αισθητικής
- Υπηρεσίες εστίασης, εξυπηρέτηση μόνο σε εξωτερικούς χώρους
- Βιβλιοθήκες (από 1 Ιουνίου)
- Μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι και ιστορικοί χώροι (από 1 Ιουνίου)
- Πρακτορεία Στοιχημάτων (από 1 Ιουνίου)
- Λιμάνια σε πλήρη λειτουργία με εξαίρεση την αποβίβαση επιβατών από κρουαζιερόπλοια (από 1 Ιουνίου)

Τονίζεται ότι η επαναλειτουργία των οικονομικών δραστηριοτήτων θα γίνεται βάσει κατευθυντήριων γραμμών ή πρωτοκόλλων, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Μέτρα Διακίνησης

- Πλήρης κατάργηση SMS
- Επιτρέπονται συναθροίσεις μέχρι 10 άτομα
- Επιτρέπεται από 1 Ιουνίου ο εκκλησιασμός και άλλες μορφές θρησκευτικής λατρείας σε εκκλησίες, τεμένη και άλλους θρησκευτικούς χώρους, νοουμένου ότι θα τηρούνται αυστηρά τα πρωτόκολλα υγειονομικής συμπεριφοράς όπως το Υπουργείο Υγείας θα καθορίσει. Τα ίδια μέτρα θα ισχύουν για γάμους, βαφτίσεις και κηδείες
- Ελεύθερη διακίνηση σε πάρκα, παιδότοπους σε εξωτερικούς χώρους, πλατείες, μαρίνες κτλ, νοουμένου ότι οι συναθροιζόμενοι δεν θα υπερβαίνουν τους 10
- Κατάργηση της απαγόρευσης κυκλοφορίας μεταξύ 10 μ.μ. μέχρι 6 π.μ.

Φάση 3^η: 9 Ιουνίου – 13 Ιουλίου

- Εμπορικά Κέντρα/Πολυκαταστήματα
- Αεροδρόμια/Αεροπορικές Εταιρείες¹¹- σταδιακά και υπό όρους
- Λιμάνια, εξυπηρέτηση και κρουαζιερόπλοιων
- Υπηρεσίες εστίασης, εξυπηρέτηση σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους¹⁰
- Ξενοδοχεία¹²
- Παραλίες : Προϋπόθεση η διατήρηση απόστασης ασφαλείας (από 1 Ιουνίου)
- Θέατρα και σινεμά ανοιχτού χώρου
- Γυμναστήρια
- Αθλητικά Πρωταθλήματα (χωρίς φιλάθλους)
- Καλοκαιρινά προγράμματα σχολών ιδιωτικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Τονίζεται ότι η επαναλειτουργία των οικονομικών δραστηριοτήτων θα γίνεται βάσει κατευθυντήριων γραμμών ή πρωτοκόλλων, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Μέτρα Διακίνησης

- Κατάργηση όλων των περιορισμών

Φάση 4^η: 14 Ιουλίου και μετά

- Θέατρα και σινεμά κλειστού χώρου
- Φεστιβάλ και Συναυλίες
- Καζίνο
- Παιδότοποι σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους.

Για την Φάση 4 θα καταρτιστεί ειδικό σχέδιο για σταδιακή επαναλειτουργία όλων πιο πάνω τομέων.

Τονίζεται ότι, η επαναλειτουργία των οικονομικών δραστηριοτήτων θα γίνεται βάσει κατευθυντήριων γραμμών ή πρωτοκόλλων, όπως έχει ήδη αναφερθεί. Ειδικότερα, για μεγάλες συγκεντρώσεις ο περιορισμός στον αριθμό ατόμων θα καθοριστεί σε μεταγενέστερο στάδιο.

8. Επικοινωνιακή Στρατηγική

Η σταδιακή επαναφορά στην ομαλότητα υπογραμμίζει ακόμη πιο έντονα την ανάγκη για σαφή, αποτελεσματική και συνεπή επικοινωνία. Σε περιόδους κρίσης, απαιτείται άμεση και αποτελεσματική αντίδραση, αξιοπιστία, ευαισθητοποίηση και διαφάνεια. Οι πολίτες θα πρέπει να γνωρίζουν επακριβώς τις ενέργειες που προγραμματίζονται και εφαρμόζονται αλλά και τις υποχρεώσεις τους. Η πρωτόγνωρη αυτή κατάσταση με τις πολλές άγνωστες παραμέτρους οδηγεί σε

¹¹ Βάσει Διμερών Συμφωνιών με χώρες χαμηλού ρίσκου.

¹² Τα ξενοδοχεία θα μπορούν να ανοίξουν νωρίτερα για σκοπούς προετοιμασίας και καθαρισμού.

ανησυχία και αβεβαιότητα, κυρίως για το τι μπορεί να επισυμβεί με την άρση των περιοριστικών μέτρων.

Η επιτυχία της στρατηγικής για την επανεκκίνηση της οικονομίας, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αποτελεσματικότητα της επικοινωνιακής πολιτικής και της διαχείρισης κρίσεων.

Απώτερος στόχος είναι η διασφάλιση της δημόσιας υγείας, η αναχαίτηση τέτοιων φαινομένων και μετριασμός ή ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων τους. Η επικοινωνία πρέπει να διασφαλίζει ότι οι πολίτες αντιλαμβάνονται πλήρως τους κινδύνους και ακολουθούν πιστά τις συστάσεις των ειδικών. Συνεπώς, η επικοινωνιακή στρατηγική θα πρέπει να είναι σαφής και να βασίζεται στο τρίπτυχο ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ-ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ-ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ.

Είναι σημαντικό να περάσει το μήνυμα, ότι **βρισκόμαστε μεσούσης της πανδημίας, γι' αυτό και δεν πρέπει να υπάρξει εφησυχασμός**. Θα πρέπει επίσης να γίνει σωστή επικοινωνιακή διαχείριση της αναμενόμενης αύξησης κρουσμάτων ως αποτέλεσμα της επαναδραστηριοποίησης μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων και υπηρεσιών. Η πανδημία θα αποτελεί μέρος για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα της ζωής μας γι' αυτό και η υπενθύμιση για την κοινωνική αποστασιοποίηση (social distancing) για την εφαρμογή των βασικών κανόνων υγιεινής, δηλαδή του πλυσίματος των χεριών, της σωστής χρήσης εφαρμογής μάσκας, της χρήσης αντισηπτικού και της κοινωνικής αποστασιοποίησης πρέπει να είναι συνεχής. Η ανησυχία, η αβεβαιότητα και ο φόβος του κόσμου δεν πρέπει να ελαχιστοποιηθεί αλλά αντίθετα, να αναγνωριστεί και να εντείνει ακόμη πιο πολύ την πιστή εφαρμογή των μέτρων ατομικής προστασίας.

Οποιοσδήποτε αρνητικές εξελίξεις προκύψουν θα πρέπει να αναγνωρίζονται και να λαμβάνονται τα απαραίτητα διορθωτικά μέτρα. Με αυτό τον τρόπο θα αναδεικνύεται η διαφάνεια, η αποτελεσματικότητα και θα κερδίζεται η εμπιστοσύνη.

Κλειδί στην επιτυχία της επικοινωνιακής στρατηγικής, αποτελεί η διάχυση και διαχείριση των πληροφοριών και, ως εκ τούτου, θα πρέπει να οριστούν υπεύθυνοι ενημέρωσης. Η ενημέρωση θα πρέπει γίνεται σε τακτική βάση και προκαθορισμένη ώρα. Περαιτέρω, η όποια πληροφόρηση για τα ΜΜΕ θα πρέπει να αντλείται από την πλατφόρμα επίσημης ενημέρωσης που έχει δημιουργηθεί (covid19.cy).

Έμφαση θα πρέπει να δοθεί και στη χρήση κατάλληλων μέσων επικοινωνίας που δύναται να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα της στρατηγικής περιλαμβανομένων μέσων κοινωνικής δικτύωσης.